

Interview Professor Jo Hermanns over jeugdbeleid en jeugdzorg:

“De overheid moet niet bang zijn bij probleemgezinnen binnen te komen”

Kindermishandeling is een van de belangrijkste oorzaken dat jongeren in de criminaliteit terechtkomen. Het is daarom een taak van de gemeente mishandeling en misbruik vroegtijdig te onderkennen en hulp te bieden. Dat is de stellige overtuiging van professor Jo Hermanns die als zelfstandig adviseur op het terrein van jeugdbeleid en jeugdzorg, verbonden is aan de maatschap CO ACT Consult waarvan hij medeoprichter is. Hermanns, in deeltijd hoogleraar Opvoedkunde aan de Universiteit van Amsterdam, deed onderzoek naar het jeugdbeleid dat de gemeente Rotterdam voert onder het motto: ‘Opgroeien in Rotterdam: Steun én Grenzen’ en waarin bemoeizorg de rode draad vormt. “Het belang van het kind moet uitgangspunt zijn.”

door Yvonne van der Heijden

De auteur is freelancejournalist.

“Iedereen mee laten doen in de samenleving, gezinnen, kinderen, jongeren. Dat is de achterliggende gedachte van het jeugdbeleid van de gemeente Rotterdam. Om dat mogelijk te maken, treft de gemeente tal van maatregelen om belemmeringen weg te nemen. Daarin verschilt de stad niet zoveel van wat de andere grote steden doen. Opvallend is wel dat in Rotterdam de aanpak van gezinnen en jongeren met problemen vrij direct is gericht op hun persoonlijke levenssfeer. Als het in een gezin niet goed gaat, gaan hulpverleners erop af. Jongeren worden letterlijk van hun bed gelicht. De Rotterdamse overheid is zeer bemoeizuchtig en schrikt niet terug voor bemoeizorg, drang en zonodig dwang. Dat is een redelijk unieke rode lijn in het jeugdbeleid van de stad.”

Professor Jo Hermanns kiest op zijn kantoor in Woerden de woorden voor de algemene bevindingen uit zijn onderzoek van het Rotterdamse jeugdbeleid met zorg. Directe inmenging van de overheid in het privé-leven van mensen is in een democratische samenleving niet onomstreden. Maar de realiteit rechtvaardigt, volgens hem, in bepaalde situaties actief ingrijpen van de overheid. Hermanns: “Een gezin dat echt in de problemen zit, meldt zich niet bij instanties. Het verwacht daar alleen maar meer problemen. De overheid moet niet bang zijn bij probleemgezinnen binnen te komen. Ze moet de grens naar de privésfeer over durven te gaan om zich te bemoeien met kinderen met wie het slecht gaat. Het verdrag van de Rechten voor het kind verplicht regeringen kinderen te beschermen. Daarenboven wil iedereen toch van nature dat het kinderen goed gaat. Dat willen ouders bij wie je als overheid binnenkomt meestal ook.”

Uit onderzoeken blijkt dat de persoonsgebonden aanpak, het bieden van maatwerk en eisen dat hulp wordt geaccepteerd, zoals Rotterdam doet, het meest effectief is om gezinnen en jongeren met structurele problemen uit een vicieuze cirkel te halen. Het

verdient de voorkeur boven meer algemene maatregelen. “Als er in een gezin moeilijkheden zijn met het opvoeden van de kinderen dan kun je de ouders naar een cursus sturen of uitnodigingen op het pedagogisch spreekuur, maar dat werkt minder dan dat er iemand op af gaat. Het gaat bijna altijd om gezinnen die de moed hebben opgegeven. Ze zijn in de marge van de samenleving terechtgekomen en niet in staat op eigen kracht weer mee te doen in de maatschappij. Maar ze willen wel dat hun kind meedoet en daar vinden de bemoeizuchtige overheid en het probleemgezin elkaar. Ze hebben een gemeenschappelijk belang”, aldus Hermanns die onder meer tussen 1985 en 1998 directeur was van een instelling voor jeugdhulpverlening in Maastricht.

Levenssferen

Hij betoogt dat het bij probleemgezinnen niet alleen gaat om hulp bij het opvoeden van kinderen, maar ook bij het saneren van schulden en het slechten van burenruzies. “Dus om de persoonlijke levenssfeer én alle andere levenssferen. Datzelfde geldt in de Rotterdamse aanpak ook voor jongeren. Ze worden uit bed gehaald om in hun leven weer perspectief te vinden. Door alle levenssferen samen aan te pakken is het effectief. Overigens blijken de jongeren zelf wel waardering te hebben voor de aanpak. Uit interviews blijkt dat ze het op prijs stellen dat er iemand is van de gemeente die initiatief neemt. Het stuit niet op veel weerstand. Bij ouders ligt dat anders. Zij vinden dat zij te veel de schuld krijgen dat het niet goed gaat met hun kind. Ze stellen dat in Rotterdam veel verleidingen zijn waar zij geen invloed op hebben, zoals drugs. De ouders leggen — niet geheel ten onrechte — voor een deel de verantwoordelijkheid terug bij de samenleving en de overheid.”

Hermanns is zelf een groot voorstander van de individuele aanpak omdat een groepsgebonden aanpak leidt tot segregatie. “Doelgroepenbeleid werkt vaak averechts. Het leidt tot een gespannen verhouding tussen bijvoorbeeld immigranten en de stad. Bij de groep gaat angst overheersen van ‘wij worden op de korrel genomen’. Dat leidt tot vervreemding. Je moet het omdraaien. Bijvoorbeeld een programma opzetten voor alleenstaande, verslaafde, zwangere vrouwen onder de twintig. Dan zullen zich waarschijnlijk relatief veel Antilliaanse vrouwen melden, maar je mag als overheid er niet vanuit gaan dat dus alle Antilliaanse vrouwen onder de twintig tot de doelgroep behoren. Opmerkelijk is dat uit de Rotterdamse politiek en het bestuur geluiden klinken van een doelgroepen aanpak, maar in de uitvoering van het beleid is daarvan geen sprake. Dat zou ook niet logisch zijn.”

Kanttekeningen

“Intensieve gezinsbegeleiding is maar voor enkele tientallen gezinnen beschikbaar, terwijl er voor wel duizend gezinnen behoefte aan bestaat”

Professor Hermanns oordeelt in grote lijnen positief over het integrale jeugdbeleid van Rotterdam, maar hij plaatst kanttekeningen bij de vraag of het huidige beleid voldoende

oplevert. “Uit ons onderzoek blijkt dat het beleid goed is onderbouwd. Het is dus niet zo dat het beleid niet deugt. Maar al doende kwamen we er achter dat de jeugdproblematiek zo groot is dat het aantal mensen dat beschikbaar is voor opvoedingsondersteuning, begeleidingsmogelijkheden, hulp en zorg tekort zal schieten. Met opvoedingsondersteuning wordt bijvoorbeeld maar een klein deel van de doelgroep bereikt. Intensieve gezinsbegeleiding is maar voor enkele tientallen gezinnen beschikbaar, terwijl er voor wel duizend gezinnen behoefte aan bestaat. Het Jongerenloket heeft per jongere meer tijd nodig dan beschikbaar is om effectief te kunnen zijn. Het huidige beleid verdient lof, maar zal pas echt effectief worden als er voldoende investeringen in de uitvoering plaats kunnen vinden.”

Rotterdam heeft het door demografische kenmerken moeilijker dan andere steden, stelt de onderzoeker. “De problemen in Rotterdam moeten niet te licht worden opgevat. Het opleidingsniveau is relatief laag, de inkomens ook. Het huisvestingsbeleid heeft door de jaren heen vele groepen immigranten getrokken. Er is wel werk maar niet voor laagopgeleiden. Rotterdam kampt met een massieve jeugdproblematiek en moet oppassen voor Franse toestanden. Het is niet overdreven te stellen dat de jeugdproblematiek alsnog uit de hand kan lopen. Dan zijn draconische maatregelen onvermijdelijk, maar die zullen uiteindelijk geen of averechtse effecten hebben.”

Gideonsgemeenten

“Het mooie van Rotterdam is dat het niet toestaat dat mensen niet bereikbaar zijn”

De bezorgdheid van professor Hermanns is onder meer gebaseerd op een tekort aan financiële middelen voor opvoed- en opgroeiondersteuning. De zeven zogenoemde Gideonsgemeenten (Rotterdam, Eindhoven, Almelo, Almere, Delft, Oude IJsselstreek en Urk) die de handen ineen hebben geslagen bij het vormgeven van de lokale regie over opvoed- en opgroeiondersteuning als onderdeel van integraal jeugdbeleid, hebben een landelijk tekort berekend van één tot anderhalf miljard euro om effectief te kunnen werken. “Dan hebben we het over gezinnen die als ze nu niet worden geholpen probleemjongeren opleveren die gedragsproblemen zullen vertonen, gaan zwerven of in de criminaliteit belanden. Daaraan zijn hoge maatschappelijke kosten verbonden. Begin jaren negentig is de overheid zich uit eigen belang gaan bemoeien met de opvoeding van kinderen, maar opvoedingsondersteuning kost geld en dat moet beschikbaar komen.”

Een tot twee procent van de gezinnen in Nederland heeft volgens hem hulp nodig bij de opvoeding. Dan gaat het om veertig- tot tachtigduizend kinderen. “Je moet je richten op het kind. Daarin moeten we flink investeren. In een samenleving zal er altijd een groep zijn die zich afzijdig houdt. Het mooie van Rotterdam is dat het niet toestaat dat mensen niet bereikbaar zijn. Sommige mensen spreken smalend van een beschavingsoffensief. Dat is niet terecht. Het gaat erom ouders en kinderen te helpen die niet bereikbaar zijn. Als je

die niet bereikt dan is het jeugdbeleid niet effectief. ‘Iedereen moet meedoen en anders komen we je halen’, is daarom een goed uitgangspunt. Rotterdam is daar heel consequent in.”

Als Jo Hermanns morgen burgemeester zou worden van een van de grote steden, dan zou hij in ieder geval drie prioriteiten stellen binnen het gemeentelijk beleid: heel veel investeren in individuele begeleiding van gezinnen die het moeilijk hebben; alle uitgaven voor jeugdzorg op effectiviteit beoordelen en toedelen en het opsporen en bestrijden van kindermishandeling een taak maken van de gemeente.

“Financieel gezien weten we op het ogenblik van 95 procent van de uitgaven voor opgroei- en opvoedhulp niet of deze effectief zijn”

Hermanns: “Mijn uitgangspunt zou zijn dat een gemeente zich met dwang en drang entree mag verschaffen tot de privélevenssfeer van de burgers. Voor een effectieve individuele begeleiding moeten gaten in bestaande systemen worden gedicht. Op de eerste plaats tussen de lichte vormen van opvoedingsondersteuning aan de ene kant en de geïndiceerde jeugdzorg en justitiële interventies aan de andere kant en verder tussen onderwijs en sociaalmaatschappelijk werk en jeugdgezondheidszorg. Financieel gezien weten we op het ogenblik van 95 procent van de uitgaven voor opgroei- en opvoedhulp niet of deze effectief zijn. Daar zou ik snel verandering in willen brengen.”

Hij blijft relatief lang stilstaan bij het onderwerp kindermishandeling.

“Kindermishandeling is een van de belangrijkste oorzaken als jongeren in de criminaliteit zijn terechtgekomen. Het merendeel van jonge criminelen heeft als kind een beschadiging opgelopen. Dat kost de maatschappij bijna een miljard euro per jaar. Ingrijpen in gezinnen waar kinderen worden mishandeld of misbruikt, wordt nu nog niet gezien als een taak van de gemeente. Ik vind dat kindermishandeling vroegtijdig moet worden opgespoord en dat een grens moet worden bepaald waarop de gemeente ingrijpt.”

Hermanns merkt in dit verband op dat investeren in opvoedingsondersteuning op Curaçao een mogelijke oplossing is voor de ernstige overlast die Rotterdam heeft van jonge Antilianen die vooral van dat eiland afkomstig zijn. Hij is net terug van een werkbezoek aan Curaçao dat 140.000 inwoners telt en heeft de gemeente geadviseerd deze onorthodoxe stap te zetten. “De mensen daar leven in bittere armoede.

Kindermishandeling is wijdverbreid. Ketens van ellende, zie je daar. Moeders die hun 12-jarige dochter tot prostitutie dwingen, die dan zwanger raakt en haar dochter ook weer tot prostitutie dwingt. Verwaarlozing is een even zo groot probleem. Echt vreselijk. In wezen gaat het om een paar wijken met een paar duizend probleemkinderen. Rotterdam zou moeten durven daar te investeren in opvoedingsondersteuning, bij voorkeur via de jeugdgezondheidszorg die daar alle kinderen bereikt. Het zou criminaliteit onder jongeren daar verminderen, ook onder jongeren die naar Rotterdam uitwijken.”

Een intensieve samenwerking tussen de driehoek Centrum voor Jeugd en Gezin, Brede School en Casusoverleg in de wijk (politie) zou — naar voorbeeld van Almere — de basis moeten vormen bij de uitvoering van zijn jeugdbeleid. “De kunst is de instanties in de driehoek met elkaar te verbinden om ouders en kinderen te ondersteunen, maar ook om te kunnen ingrijpen. Ik zie daarbij een grote urgentie om de huisartsen daarbij te betrekken. Die blijven nu nog bijna helemaal buiten het jeugdbeleid. Dat is heel triest want ouders gaan met een kind met wie het niet goed gaat in eerste instantie naar hun huisarts. Hij of zij is vraagbaak nummer één bij problemen in een gezin, geniet het volste vertrouwen. Over een advies van de huisarts zijn mensen over het algemeen zeer tevreden ook al kan deze niet veel doen.”

Politiek

Met het oog op de Tweede Kamerverkiezingen volgend jaar komt de vraag op of in een volgend kabinet een minister moet worden belast met Jeugdbeleid. Daar blijkt hij niets voor te voelen. “Jeugdbeleid moet een integraal onderdeel zijn van alle beleid, ook inkomensbeleid, ruimtelijke ordening. Het is van belang dat in een woonwijk voldoende speelruimte is. Ik noem maar wat. Iedere minister en beleidsmaker moet letten op de consequenties van het beleid voor de jeugd. Het gaat hier wel om een kwart van de burgers. Omdat we nu in een fase zitten dat een soort vernieuwing van het jeugdbeleid aan het ontstaan is, zou ik er mee kunnen leven dat er eenmalig, voor vier jaar een minister van Jeugd komt. Maar in principe kun je ‘jeugd’ niet uitbesteden aan één speciaal bewindspersoon.”

Hij constateert dat weinig politieke partijen prioriteit geven aan de jeugd en de jeugdproblematiek in de steden. “En dat terwijl er veertig- tot tachtigduizend probleemkinderen zijn. Die gaan voor enorme voor maatschappelijke kosten zorgen als de overheid zich er niet mee bemoeit. En dat niet alleen, moeilijke gezinnen hebben een ontwrichtend effect op het functioneren van de samenleving. In de politiek ziet men het verband niet tussen investeren in opvoedingsondersteuning en de kwaliteit van de samenleving. En dat terwijl de invloed van psychische en gedragsproblemen op de samenleving heel groot is. De voorlopers van die problemen zitten in de opvoeding van een kind. Kortom: investeren in jeugd is een maatschappelijke opdracht want het is een basisvoorwaarde voor een goed functionerende samenleving. Het wordt tijd dat politici een visie ontwikkelen op de jeugd en de samenleving en zich realiseren dat investeren in jeugd waardevol is.”

Jeugdbeleid 'Opgroeien in Rotterdam'

Rotterdam voert sinds enkele jaren een integraal jeugdbeleid onder de titel 'Opgroeien in Rotterdam: Steun én grenzen'. In dat beleid staan zowel de rechten als de plichten van kinderen en jongeren centraal: ze hebben het recht op optimale ontwikkelingskansen, maar aan ongewenst gedrag worden duidelijke grenzen gesteld, meldt de website van de gemeente Rotterdam, www.opgroeien.rotterdam.nl Het beleid is gericht op ontwikkeling en opvoeding van kinderen van 0-18 jaar, daarna kent de stad de sluitende aanpak tot 23 jaar voor jongeren die na hun 18de (nog) niet zelfstandig door het leven kunnen. In Rotterdam moeten jongeren tot 23 jaar op school zitten, werken en/of een zorgtraject volgen. Bij een een zogenoemd Jongerenloket kunnen alle jongeren in Rotterdam van 17 tot 23 jaar terecht voor informatie over onderwijs, werk en inkomen. Het doel van het Jongerenloket is om de jongeren op weg te helpen naar economische zelfstandigheid met de nadruk op werk en/of scholing. Uitgangspunt van het Jongerenloket is de zogenaamde jongerenladder: scholing boven werk boven uitkering.

Het Rotterdamse jeugdbeleid kent, onder het motto 'Beperken en versterken', vier speerpunten:

1. voorkomen en bestrijden van jeugdwerkloosheid
2. jeugd en overlast
3. opvoedingsondersteuning
4. voeding en beweging

Voor deze speerpunten zijn actieprogramma's opgesteld, die jaarlijks worden geactualiseerd.

Voor het terugdringen van overlast, criminaliteit en achterstanden door Antilliaanse jongeren is een speciaal Actieprogramma Antilianen opgesteld. Dat richt zich onder meer op het vroeg signaleren en aanpakken van problemen bij de opvoeding, bijvoorbeeld bij ouders met jonge kinderen; het aanpakken van problemen met een seksuele moraal en omgaan met seksualiteit; het inrichten en operationaliseren van een stedelijke pool van gezinscoaches; het intensief handhaven van de leerplicht; zorgen voor opvang van (probleem)leerlingen in onderwijsopvangvoorzieningen; het bieden van 250 stageplekken, waarvan 125 bij de gemeente; zorgen voor trajectbegeleiding naar werk; het aanbieden van zinvolle dagbesteding; het betrekken van de Antilliaanse gemeenschap bij de uitvoering.

De bedoeling van het actieprogramma is dat in 2008 overlast, criminaliteit en achterstanden op het gebied van werk, huisvesting, opleiding en financiën zijn verminderd, opgroeiende jongeren niet meer terechtkomen in een circuit van overlast en criminaliteit, en elke Antilliaan tussen de 18 en 35 jaar een baan heeft, op school zit of in een justitieel traject.